

GYÖRGY V. IMOLA

EGY VIDÉKI PEDAGÓGUS ÉLETTÖRTÉNETÉNEK ELEMZÉSE A KORÁBBI KUTATÁSOK TÜKRÉBEN

A KUTATÁS KONTEXTUSA

A Maros menti Vajdaszentivány¹ községben 2016 júliusában iskolai megemlékező ünnepségre² került sor, melyre meghívták az iskola jelenlegi és egykori diákjait és pedagógusait. Az ünnepi beszédek, kulturális műsor és emléklapátadás lejártaival lehetőség volt arra, hogy a közönségből bárki hozzászóljon az elhangzottakhoz. Az egyik jelentkező az iskola hajdani tanítója, tanára és igazgatója, Demeter Pál, azaz Pali tanító bácsi volt. Korábban a műsor során többször említésre került, hogy ő volt az a pedagógus, akinek munkássága során felelevenedett a település hagyományos néptánca, ő volt a jelenlegi néptáncscsoportok működésének kezdeményezője, újratanította a falubelieknek a vajdaszentiványi táncot. Demeter Pál tehát szót kért, megköszönte az elismerő szavakat, és hozzátette, a táncot nem ő tanította, hiszen a fiatalok, akikkel foglalkozott, tudtak táncolni, ő csak irányította és összehangolta a táncospárokat úgy, hogy előadható legyen a produkciójuk. Bár a hozzászólás csak néhány mondatos volt, a nyugdíjas tanító úr örömteli nosztalgijája, ízes visszaemlékezése azonnal felkeltette kutatói kíváncsiságomat, és további lépésekre ösztönzött.³ Így került sor többszöri beszélgetésre Demeter Pál otthonában, mely során a tanító úr élettörténetét hangszalagra rögzítettem.

- 1 Vajdaszentivány az erdélyi Mezőség és Maros mente határán található, a Maros folyó jobb partján, Marosvásárhelytől 24 kilométerre északra, Szászrégentől 10 kilométerre.
- 2 Az ünnepséget az intézmény első írásos említésének 365., az alsó tagozatos épület építésének 120., valamint a felső tagozatos épület elkészültének 50. évfordulója alkalmából szervezték az iskola jelenlegi alkalmazottai.
- 3 Az említett ünnepségen a Vajdaszentiványi Általános Iskola magyar nyelv és irodalom szakos tanáraként, szervezőként voltam jelen.

Bár kezdeti kíváncsiságom a tánc alakulására irányult, sem a gyűjtés, sem a feldolgozás során nem szakadhattam el attól a kutatói attitűdtől, amellyel a kolozsvári BBTE BTK Magyar Néprajz és Antropológia Intézetében folytatott tanulmányaim során, dr. Keszeg Vilmos tanár úr iskolájában azonosultam, nem tekinthettem el azoktól a szempontoktól, amelyek segítségével a lokális társadalom és történelem antropológiai vizsgálatát megtanultam elvégezni. Mindezek mellett a narratív identitás vizsgálata és az emlékezetkutatás témakörbe illeszkedve az élettörténet-elemzés mégis kihívást jelentett korábbi ilyen irányú munkáimhoz képest.

KUTATÁSTÖRTÉNETI ÉS MÓDSZERTANI VONATKOZÁSOK

ÉLETTÖRTÉNETEKRŐL ÉS ÉLETPÁLYÁKRÓL • Az élettörténet, életpálya elemzésének erdélyi szakirodalmi jelentősége jelentősen bővült az utóbbi években. Az élettörténetnek mint narratív történetnek progresszív rendszerként való megnevezése többször ismétlődik a szakdolgozatokban. A definíció szerint az élettörténet egy személy sorsát jeleníti meg az emberi élet fordulópontjai mint alapvető biografikus toposzok által, láttatva a partikuláris környezetet és az egyén kapcsolatrendszerét. Vizsgálatakor szem előtt kell tartani a szerzői intencionalitást, a beszédhelyzet körülményeit. Az élettörténetek kutatásának elméleteit és irányvonalait Keszeg Vilmos foglalta össze az *Élettörténetek populáris regiszterekben* című tanulmányában, ahol az ezirányú kutatások 20. századi eredményeiről is beszámol (Keszeg 2007: 151–198). A szerző a következő terminusok mentén elért eredményeket sorolja: szerzőség (biográfia-autobiográfia, én-ontológia, önéletrírói paktum), a szerzői identitás (Lejeune 1975, 1980; Ricoeur 1990), a megírás, megalkotás fázisa (de Man 1982), az életpálya strukturális tagolása és elemzése (Mandelbaum 1982, Tengelyi 1998), a biográfia műfajtipológiai elhelyezése (Bahtyin 1988), beszédmódként való értelmezésének lehetősége (Hymes 1979), a narratív önreprezentáció helyzete és funkciója (Levi 1989, Matieu-Castellani 1996).⁴ Ezek az irányvonalak keretet szabnak azoknak a szintén recens vizsgálódásoknak, amelyek előtérbe helyezik a történelmet elszenvedő kisember élményeit, történeteit, és amelyek középpontjában az emlék, a személyes élmény áll (vö. Keszeg szerk. 2005: 7). Az alulnézeti perspektíva érvényesült azokban a tanulmányokban, melyek a különböző szakterületek specialistáinak narratív reprezentációit elemezték (vö. Keszeg szerk. 2005). Az elemzések két komponens érvényesítésével jöttek létre, első ízben megtörtént a biográfiát előhívó és működtető beszédhelyzet ontológiai és strukturális leírása, majd az élettörténet szövegtipológiai, történeti, tartalmi és formai vizsgálata következett.

Jelen tanulmány is ezt az eljárást igyekszik alkalmazni, és újabb esettanulmányként beáll azoknak a kutatásoknak a sorába, melyek az élettörténet-elemzés, illetőleg a tartalomelemzés módszerének egyes vetületeit felhasználva, azt próbálják kiaknázni, hogy milyen egy tanítói életpálya, milyen motivációi vannak a pályaválasztásnak, hogyan kerül erre a pályára az egyén, milyen fordulópontok és sorseseemények fedezhetők fel a tanítói

4 Az értelmezés-történet a fenti hivatkozásokkal együtt az *Ember, életpályák, élettörténetek* című kötet szerkesztői által jegyzett előszóban is megtalálható (lásd Jakab–Keszeg A.–Keszeg V. szerk. 2007: 7).

életpályán, milyen egy tanító kapcsolatrendszere, milyen a tanítói autobiografikus beszédmód, milyen alkalmi és kontextusai vannak ezeknek az autobiografikus szövegeknek?⁵

OKTATÁSTÖRTÉNETRŐL ÉS NÉPTANÍTÓKRÓL • A 20. századi erdélyi néptanítók élettörténeteinek kutatása a makrokontextusok elemzésekor minden esetben kitér a romániai iskolai oktatás történetére, az ebben az időszakban életbe lépett reformokra, a tanítónak mint az értelmiségi réteg képviselőjének, a nép nevelőjének társadalomban betöltött szerepkörére.⁶ A pedagógusi életpálya és élettörténet kutatástörténetéről és mediatiszáltságáról átfogó képet ad Ozsváth Imola *Lámpások voltunk...* című kötetében, melyben három udvarhelyszéki néptanító élettörténetének bemutatására és részletes vizsgálatára vállalkozik (Ozsváth szerk. 2009). Az ilyen irányú munkákat megjelentető szerzők arra hívják fel a figyelmet, hogy az oktatás folyamatát és a tanítói élettörténetek alakulását nagyban meghatározta az aktuális politikai helyzet, a második világháború után teret hódító szocializmus ideológiai beállítottsága, mely a pedagógusoktól mint az értelmiségi réteg képviselőitől, vezető egyénektől megkövetelte a szocialista kultúra értékeinek közvetítését a nép felé. Az 1950-es, 1960-as években a pedagógusoknak egy újfajta státusa alakult ki, mely átírta a korábbi mitikus, messianisztikus szerepet (Ozsváth 2008). Ez a státus a korábbi feladatokon túl olyan kötelezettségeket rótt a tanítókra, amelyek a kulturális propaganda részeként működtek, és melyek által ezek az emberek is ellenőrizhetővé, manipulálhatókká váltak. Amellett, hogy kötelezően iskolán kívüli kulturális tevékenységeket vállaltak⁷, adminisztratív és politikai propaganda-feladatokat is kellett végezniük⁸. Részt kellett venniük a templom közösségépítő erejének felozlatásában, ehelyett szabadidős tevékenységeket szerveztek vasárnapokon és vakációkban. Ugyanakkor el kellett viselniük az állandó bejelentett és bejelentetlen szakmai ellenőrzéseket, státusuk folyamatos elkötelezett és készenléti állapotot követelt meg, mely bárki számára mintául szolgálhatott.⁹ A hatalomnak ez az elvárásrendszere a pedagógus-társadalom különböző adaptációs stratégiáit termelte ki. A diktált ideológiával lehetett azonosulni, és lehetett elviselhető középutat választani, mely azonban nem volt mentes a negatív élményektől.¹⁰ A szakirodalomban eddig megjelent elemzések és az általam gyűjtött élettörténet is arra szolgált példát, hogy a néptanítók e nehéz körülmények ellenére milyen módozatokat találtak és működtettek a teljes asszimilálódás megakadályozására, az egyéni és közösségi identitás, a kisebbségi kultúra megtartására. A korábbi és jelen kutatás is arra mutat rá, hogy a pedagógus-sors megkonstruálása olyan narratív sémához, forgatókönyvhöz igazodik, mely az egyes esetekben alig változik. „A narratívum epizódjai: az iskolával, a tanítóval való találkozás meghatározó élménye; a pedagógusi pálya iránti vonzódás felismerése; a pedagógusi pályára való felkészülés; a pedagógusi hivatás gyakorlása; elégtételek, nélkülözések, áldozatok.” (Keszeg 2008: 28.)

5 A felsorolt szempontokat vették figyelembe azok a tanulmányok, melyek 2008-ban jelentek meg a néptanítók életpályájára és élettörténetére irányuló kutatás keretében. A kutatás Keszeg Vilmos irányítása alatt zajlott, az erre vonatkozó információkat lásd Keszeg 2008: 22. A tanulmánygyűjtemény a *Néptanítók. Életpályák és élettörténetek*. címet viseli (Ozsváth szerk. 2008).

6 Alapos oktatástörténeti felvezetőt találunk Nagy Réka tanulmányának bevezető fejezetében (Nagy 2008: 155–158). A néptanítók szerepéről 19. század végi reprezentációk alapján készített elemzést Ozsváth Imola (Ozsváth 2008). Keszeg Vilmos a tanítói élettörténetek kutatásának történetét mutatja be ugyanebben a kötetben (Keszeg 2008).

7 Felolvasás, könyvtárszolgálat, lapok, folyóiratok népszerűsítése, színjátszómozgalom stb.

8 Népszámlálás, vagyonszéírás, kollektivizálás, politikai kurzusok.

9 Erről bővebben lásd Keszeg 2008: 19–20.

10 Harmadik eshetőség lett volna az ellenszegülés, de a diktatorikus rendszer az ilyen megnyilvánulásokat teljesen kizárta.

A néptanítói pálya során felmerülő helyzetek, kérdések, az ezekre adott válaszok, az egyes személyek sajátos magatartásformája különböző szituációkban, az, hogy az élettörténet valójában a múltbeli események jelenből történő interpretációja, és az, hogy minden pedagógus emlékezete más és más momentumokat hív elő a maga sajátos módján, a társadalom 20. századi helyzetét különböző szemszögből világítja meg, újra és újra hozzászerez valamit az eddig kialakított képhez.

AZ ELMESÉLT ÉLETTÖRTÉNET ALAPJÁN MEGKONSTRUÁLT BIOGRÁFIA

Demeter Pál 1938. szeptember 8-án született Dedrádszéplakon.¹¹ Nyolcgyermekes család hatodik gyermekeként három édestestvér és négy féltestvér mellett nőtt fel. Édesapja, apai örökségének köszönhetően, 14 hektár földterülettel rendelkezett, amely okot adott arra, hogy 1949-ben kuláknak nyilvánítsák. Az adatközlő az elemi iskola első négy osztályát szülőfalujában végezte, majd ötödiktől hetedik osztályig Bátoson tanult az újonnan megalakult magyar tagozaton. Innen a Szászrégeni Magyar Tanítóképző¹² padjaiba került, ahol elsajátította a pedagógusi munkához szükséges ismereteket, és bekapcsolódott az iskola által szervezett kultúrtevékenységekbe. 1956-ban érettségizett, majd felvételizni próbált a kolozsvári egyetem matematika szakára, de a kulák minősítés miatt nem vehetett részt a felvételi vizsgán. Tanítói pályafutását ugyanebben az évben kezdte Borzontbucsinon,¹³ egy évig tanított itt, majd lakhelyéhez közelebb, Kisfülpösre¹⁴ helyezték, ahol már kultúrtervezői tevékenységet is folytatott. 1958-ban innen ment katonának. A két évig tartó katonaság lejártával Dedrádra¹⁵ került, ahol ugyancsak egy tanévet maradt 1962-ig. Következő állomása Vajdaszentivány volt. Itt tizenegy évi pályafutása igazgatói állással kezdődött, felső tagozaton tanított testnevelést, zenét, majd matematikát, fizikát és kémiát, és kettes fokozati vizsgát is tett. Emellett iskolai kórust vezetett, kultúrígazgató volt, színdarabokat, táncos előadásokat tanított, ezekkel kiszállásokra járt, illetve vállalta a néptanács alelnökének tisztségét, majd a községi pártbizottság titkára és párttitkár-helyettes is volt. Ebben az időszakban ismerte meg feleségét, akivel 1965-ben házasodtak össze. Három fiuk született. Ugyancsak a vajdaszentiványi iskolai évek alatt végezte el a marosvásárhelyi Népi

11 Dedrádszéplak Maros megyében, Szászrégentől 10 kilométerre északnyugatra fekszik, Bátos községhez tartozik.

12 A szászrégeni tanítóképzőt Marosvásárhelyről költöztették át az 1948-as tanügyi reform után, amikor a marosvásárhelyi intézmény fiúönvendékeit Nagyenyedre, Kolozsvárra, Csíksomlyóra és Székelykeresztúrra helyezték, Szászrégenben pedig létrehozták a magyar tannyelvű pedagógiai leányiskolát. Az 1948–49-es tanévtől fiúkat is felvettek az iskolába. Az intézmény működése az 1955–56-os tanévben szűnt meg. (Csernátoni 1998).

13 Borzont, Hargita megyében található Gyergyószentmiklóstól 10 kilométerre.

14 Szintén Szászrégen 10 kilométeres körzetében fekvő falu.

15 Nem azonos az adatközlő szülőfalujával, Szászrégenhez közelebb eső település, amelynek lakosai többnyire szászok voltak.

Alkotások Házának néptánc tanfolyamát.¹⁶ A vajdaszentiványi évek után egy évet Nagyfülpösön tanított, majd 1973-tól négy évig Abafáján folytatta tevékenységét ugyanazokkal a feladatkörökkel. Egyes fokozati vizsgát tett, és ettől kezdve körfelelősi és módszertani munkát vállalt, továbbképzésekre járt résztvevőként és előadóként, szakellenőzéseket végzett, a Tanítók Házához tudományos dolgozatokat küldött.¹⁷ Abafáji tevékenysége után Szászrégenbe került, ahol az 1-es majd a 6-os számú általános iskolákban tanított. 1998-ban nyugdíjazták, egy év pihenés után újra vállalt tanítói munkát. Két évet még Szászrégenben dolgozott, aztán a környékbeli falvakban, köztük Abafáján, illetve Fickón kapott helyettesítői állást. 2008-ban vonult véglegesen nyugdíjba. 1990-től kezdve a római katolikus és a református egyház keretében is vállalt önkéntes közösségi munkákat. Első kiemelkedő elismerését 1979-ben kapta, amikor a megyei tanfelügyelői osztály éltanítói díjjal tüntette ki. Később, 2003-ban a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének Ezüst-gyopár díjában részesült. 2005-ben kiválósági díjat kapott a Maros megyei tanfelügyelőség részéről, 2015-ben a szászrégeni RMDSZ ajándékozott díszoklevelet a magyarságért végzett tevékenységéért, 2016-ban pedig a Kemény János Művelődési Társaság részesítette elismerésben a szászrégeni magyar közösségért kifejtett munkájáért.¹⁸ Pozitív visszajelzéseket kapott – legtöbbször emléklap vagy köszönő oklevél formájában – általában minden olyan település rendezvényein, ahová egykori tanítóként visszahívták.

A BESZÉDHELYZET LEÍRÁSA

A pálya végén kapott szóbeli és írásbeli méltatások, elismerések és minden esetben pozitív visszajelzések önmagukban is emlékeztetnek generálnak. Ahogyan az spontán is megtörtént a bevezető fejezetben említett iskolai ünnepségen. Az ehhez hasonló rendezvényeken való szereplés többször adott alkalmat arra, hogy Demeter Pál külső kérésre meséljen pályájáról újságíróknak, szervezőknek. Ennek tulajdonítom aényt, hogy örömmel fogadta érdeklődésemet, és minden ellenvetés nélkül állt rendelkezésemre, amikor arra kértem, hogy meséljen életútjáról. A beszélgetésekre az adatközlő otthonában került sor. Az első ilyen alkalomra felkészülve várt, előkészítette okleveleit, dolgozatait, a róla megjelent méltatásokat és fényképalbumát, melyet ő maga állított össze a táncelőadásokról, szindarabokról, iskolai és kulturális tevékenységeiről készült fotókból. A több órás beszélgetés¹⁹ során ez a fény-

16 A Népi Alkotások Háza az 1968-ban létrehozott megyei Művelődési Bizottságok mellett működő művelődési intézmények hálózata volt. Tanfolyamoknak, helyi rendezvényeknek adott otthont, de a 80-as évekig alkalmilag számos, különösen helyi vonatkozású könyv kiadására is vállalkozott, főleg a néprajzi irodalom helyi ápolására és megőrkítésére törekedett. (Lásd: *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon IV.* 2002.) Demeter Pál elmondása szerint a néptánc tanfolyam két évig tartott, de lévén, hogy ő magyar és román vonalon is elvégezte, négy évig járt ide. A képzések hétvégeken és vakációkban zajlottak.

17 A dolgozatok diadaktikai-módszertani témakörbe illeszkednek, érintve a népi kultúra oktatásban betöltött szerepét.

18 Az elismerést a Szászrégeni Magyar Napok rendezvény keretei között adták át, amelyről beszámoló jelent meg a *Szászrégen és Vidéke* című helyi újságban. A lapban az életműdíjjal megajándékozott személyek biográfiája is megjelent. (*Szászrégen és Vidéke.* 2016. szeptember 10. 2. o.)

19 Ezen kívül még rövidebb kiegészítő beszélgetésekre is sor került, amelyek során rákérdeztem néhány olyan momentumra, amely az először rögzített anyagban nem volt elég érthető számomra.

képalbum számos alkalommal alappilléreként szolgált, a történetmondás szerves részévé vált. A fényképalbum és a többi dokumentum is biográfikus funkciót szolgált, az életpálya epizódjait segítette egyrészt feleleveníteni, másrészt láttatni a gyűjtővel.²⁰ Az albumot egy pályázat okán állította össze:

...mikor itt Abafáján a cigányokat tanítottam, megjelent a Revista Pedagogică.²¹ Abba' megjelent egy olyan, hogy akinek megvan az egyes fokozata, s tevékenysége van, az adjon be egy memóriumat és... tevékenységről. Akko' csináltam én. [...] Azt beadtam Vásárhelyen a tanügybe, 75 pontot kaptam, és 35000 lejt. [...] Ez vót az első prémiumom, ez volt az első.²²

A fotók összeválogatása tehát egyértelműen autobiografikus célt szolgált. Az album A4-es méretű papírlapokra ragasztott beállított csoportképek, vagy előadás közben egy-egy jelenetet ábrázoló képek összefűzött gyűjteménye, melyeken legtöbb esetben az adatközlő is szerepel. A fotók alatt kézírással található az évszám, az esemény és a helyszín. Ennek segítségével történt tehát az iskolai és kulturtevékenységek kronológiai sorrendben való elmesélése, az emlékezet-rekonstrukció, mely ebben az esetben is a mesélő és a gyűjtő dialektikus viszonyának terméke. A tanító a beszélgetés során a jelen és múlt idősíkjai között teremtett kapcsolatot, ezekhez viszonyult, a múltat a jelenből nézve értékelte újra, ugyanakkor a saját múltjával való kontinuitást és saját identitásának egységességét tudatosította (vö. Vultur 2007: 119).

DEMETER PÁL ADAPTÁCIÓS STRATÉGIÁI – AZ ÉLETTÖRTÉNET ÉRTELMEZÉSE

Az élettörténet a pedagógus-sors narratív sémájához igazodott. A tanítói pálya választásának motivációi, a pályára való felkészülés, a pedagógusi életpálya fordulópontjai, szerep-körök, életforma, kapcsolatrendszer témaköröket többnyire sorrendben érintve haladt, az egyes események kapcsán pedig különböző élménytörténetek is szövődtek az autobiografikus beszédmódba. Paul Ricoeur az élettörténetben megjelenő implicit kommentárokat „la mise en intrigue”-nek nevezi, melyek valójában az események színpadra állításának végeredményei (Ricoeur 1983: 85 – hivatkozva Vultur 2007: 119), ez valamilyen fajta reflexiót, tanulság levonását vagy filozófiai, vallási, politikai vagy erkölcsi következtetés levonását is magában hordozza. Niedermüller Péter ezt a magatartást figyelembe véve beszél a jelen és a múlt viszonyának megteremtéséről az élettörténetben. Az egyén a múltbeli tapasztalatokat olyan jelentéssel próbálja felruházni, mely megerősíti a jelent (Niedermüller 1988: 386). Adatközlőm elbeszélésébe az események ilyesfajta interpretációi mellett egyszerű él-

20 A fényképek biográfikus funkciójáról számos szaktanulmány született (vö. Csupor 1987, Fogarasi 1997, Kunt 2003, Örsi 2003, Szalma 2014).

21 Román nyelvű pedagógiai szaklap.

22 Az adatközlő élettörténetének teljes részletességű, pontos rögzítésre törekedtem, ezért fonetikusán igyekeztem leírni azokat a szavakat is, melyeket Felső-Maros menti nyelvjárásban ejtett. Az emlékezetben való kutakodást néhol a szöveg élőbeszédszerű szaggatottságával jeleztem, erre a ... jelölést használtam.

ménytörténeteket is beleszótt.²³ Életének néhány fordulópontja kapcsán elmesélt élményei ugyanis pozitív vagy negatív végkicsengéssel kisebb koherens történetekké alakultak az élettörténetben, és többnyire oktató célzat nélkül jöttek létre. Egyszerűen a megélt tapasztalatok letisztázott megfogalmazásai, melyek az elmesélés révén hozzájárultak a beszélő önmaga és hallgatósága szórakoztatásához, rámutattak helyzetekre, egyes esetekben pedig későbbi viselkedésformák magyarázataként szolgáltak.

Demeter Pál az említett sémának megfelelően saját tanítója példáját követve döntötte el, hogy pedagógusi pályára lép. Elemi osztályos élményei közül egyet emel ki:

...vót egy K. E. nevezetű osztálytársam, az tizennyolc éves vót, [...] azt mondja, te Pali, te mér nem tudsz puskázni, hát írd le, azt mondja. Nekifogtam és puskáztam. Leírtam három szót, legelső padba' voltam, kicsi boldogtalan voltam, nem törődtem, s a padunk olyan volt, hogy alul hiányzott minden, tehát rossz pad vót. '48-as, '49-be' vót ez már. Elkapott a tanító bácsi. Édesapám úgy adott át a tanító bácsinak, hogy én gyermeket adok, de botot nem. De ha kell, azt is adok. Édesapám erősen szigorú ember volt. Nagyon szeretett minket, de szigorú vót. Akkor elkapott, elvette rögtön a dolgozatomat, ráírta az egyest, és akkor édesapámék valahogy annyira jutottak, hogy rövid kicsi nadrágot vettek nekem, tiszta új nadrágom vót, és megfenekelt a tanár. S olyan vékony vót a vesszője, elhasadt a nadrág, s a fenekem is e'hasadt. Egy hétig nem tudtam ülni (nevet). Annyit tanultam ebből, ebből annyit tanultam, hogy soha életemben nem próbáltam puskázni.

Ebben az esetben az élmény magyarázat a későbbi becsülettel szerzett tudásra. Ugyanígy magyarázatot szolgáltat az iskolai éveit alatt elért jó eredményekre is:

...én nagyon hívő vagyok, szeretem, vallásos vagyok... a Jóisten segített? Minden alkalomkor megálmodtam, milyen tételt húzok ki (nevet). Én voltam persze a legjobb tanuló az osztályba', és mindig a tízesekkel mentem végig.

A pályára való felkészülésről röviden mesél, kiemelkedő élményként az orosz nyelv tanulásával kapcsolatos előrehaladását meséli el, illetve utal édesapja kulák voltának hátrányaira. Ilyen negatív végkicsengésű történet az, amely az egyetemi felvétellel kapcsolatos élményeit eleveníti fel:

Elmentem Kolozsvárra felvételizni, nekifogunk a felvételinek... matematikára mentem, két hogy hívjákot megcsináltam, két vizsgát, még lett volna egy. Akko' szépen megkapta a papírt az egyetem, hogy édesapám kulák. S akko' szépen nem folytattam tovább, eljöttünk haza. Vót egy osztálytársam, én a legjobb vótam, s ő legalább hatta'-hétte' utánam jött, s bejutott. Orosztanárnő lett.

A történet pusztán tényeket közöl, érzelmi megnyilvánulás nélkül mutat rá a társadalmi igazságtalanságra. A továbbiakban hangsúlyosan jelenik meg az iskolai elvégzése után érzett erős hivatástudata:

Mikor csináltuk a ballagást, készültünk a ballagásra, akkor nekünk kellett egy mottó a... [...] És azt a mottót tettem, hogy: „Tanítani, nevelni a népet, nincsen ennél dicsőbb feladat. Néptanító leszek, amíg élek, így szorgalom népem, pártomat”. Most is úgy van, a mai napig is ezt csinálom.

23 Az élménytörténetek egyes szám első személyben elmesélt rövid, általában csattanóval végződő elbeszélések, melyek szűzséi az elbeszélő vagy szűkebb közössége mindennapi életét tükrözik. (Erről bővebben lásd Küllös 1988: 253–258.)

A mottó az élettörténetbe ágyazva a tanítói munka önzetlenségére utal, ugyanakkor magában hordozza a néptanítói szerepkör reprezentációjának frázisait: örökös szolgálatkészség, lelkesedés, optimizmus, melyeket az adatközlő hivatásszerűen megélt pályája során.

A pedagógusi életpálya fordulópontjait Demeter Pál életében a szakmai helyváltoztatások képezik. Ezek egy része saját döntésének következménye, de több olyan fordulópontról is mesél, amely saját akaratán kívül történt meg. Az életpálya fordulópontok szerinti tagolásának modelljét David G. Mandelbaum dolgozta ki. E modell szerint a fordulópontok előírászerű, kötelező vagy választás alapján történő változások, amelyek magukkal hozzák az egyén adaptációját, az új feltételekhez való alkalmazkodását. Az adaptációt megkövetelheti a fennmaradás, az énkép megtartása vagy a társadalmi elvárások. (Mandelbaum 1982: 37.) Egy másik nézőpont szerint a fordulópontokat az egyén olyan sorseseeményeként éli meg és látta, melyek előreláthatatlanul, az egyén szándéka ellenére estek meg, és amelyek identitásában erősítették vagy sújtották őt.²⁴ Demeter Pál élettörténetében egyaránt előfordultak olyan események, amelyeket ő befolyásolt és olyanok, amelyek az ő hozzájárulása nélkül következtek be, ezért a fenti terminusok közül a fordulópont használatát választom.

Fordulópont tehát az első tanítói állás elfoglalása, mely valójában szükségszerű esemény volt, mégis egyéni döntés következtében alakult úgy, ahogyan az élettörténetben megjelenik:

Csikszeredába vittek, és ott, ott osztottak szét. [...] én Törökpálpatakot kaptam, hogy hívják mellett, Ditró mellett. Egy osztálytársam megkapta Borzontbucsin, s a Borzontbucsin én átvettem tőle, mer' ő Gyergyóditrói volt, hogy [...] ha én nem vagyok otthon, már ő legyen otthon. Cseréltem. Első állása egy kis faluban volt, ahol nem tapasztalta meg a szocialista rendszer visszasságait, nem volt szüksége semmiféle védekező, háritó magatartásra. Akkor kineveztek oda, [...], hat gyermekkel tanítottam a karácsonyi műsort, tehát az téli, téli ünnepély volt, nem karácsony, mer' azt nem szabad, de azért én karácsonyt mondtam rendszeren a gyermekeknek, mer' nem árulkodott senki. Ott lehetett úgy csinálni (nevet).

Második állásának elfoglalása már nem saját döntése, hiszen a kiváltó ok egy másik pedagógus magatartása volt, a lakhelyéhez közel eső új állás megszerzését pedig édesapja és tanítója segítették elő.

Gyergyószentmiklóson van egy vasrácsos iskola. Az a börtön volt valamikor, s iskola lett belőle. S abba' volt egy G. F. nevezetű tanítónő, valami rosszat csinált, s azt büntetésből kihelyezték Borzontbucsinba, oda, az én helyembe. Én azt mondtam, hát hogyha büntetésből, akkor én Gyergyóba nem megyek. Édesapám és a tanító bácsim elmentek le Vásárhelyre, akkor nem lehetett így-úgy cserélni helyet, ott nem volt mentség. Édesapám elment Vásárhelyre a tanító bácsimmal, [...] és megetettek velem egy jó marék ilyen nyári körtét. S akkor nem vót... egyáltalán nem vót hogy hívjakom, gyomorsavam. Ezt én nem tudtam. Én nem tudtam, ők tudták. [...] szerettem a körtét, és megtörtént. Mikor elvittek, hogy megvizsgáljanak, hát nem volt semmi hogy hívjakom, gyomorsavam, s édesapám azt mondta, nem tudom engedni a gyermeket oda, mer' nem adnak kosztot – mer' én kosztoztam, egyedül főztem magamnak – nem adnak kosztot, és én nem akarom, hogy meghaljon a fiam. [...] Elhelyeztek akkor Kisfülpösre.

A kisfülpösi tanítói munka kapcsán már megemlíti elért sikereit, melyek a falu lakóinak ragaszkodásában tetőződtek:

a végén annyira megszerettek, hogy az nem is emberi. Hát, itt van, itt az első, itt ni... ezek a kisfülpösiek, ez volt a kolléganóm, s ezek a gyermekek voltak a táncscoportomba', a kisfülpösiek, első helyet nyertünk Beresztelkén '57-be' (fotót mutat), de ezek má' annyira megszerettek, hogy most ha... [...] Minden

24 A terminust Tengelyi László használja (Tengelyi 1998: 199).

ébbe' visszahívnak, amikor falunapot tartanak, vagy bármi van, valamit összeütnek kettőt, már hívnak vissza, és mennek.

Az élettörténet során többször hangsúlyossá válik a diákok és felnőttek ragaszkodása tanítójuk iránt. Példa erre a katonaságba vonulás momentumai is:

A kispülpösiek, mikor elmentem katonának, egyszer szerveztek találkozt, búcsút... katonabúcsút a gyermekekkel. Akko' szerveztek a fiatalokkal és az idősökkel. Katonabúcsú után három szekérral mentünk Széplakra. Édesanyám, emlékszem, falusi asszony vót, nagyon drága asszony vót, két nagy fazék tőtött káposztát főzött, kürtös kalácsot csináltak, ott vártak. Egész éjszaka ott mulattunk. Akko' miko' hazajöttem a katonaságtól, eljöttek hozzám, hogy menjek vissza.

Ezután újabb fordulópontra, segítő szándékkal átitatott döntés következett.

Mikor eljövök, visszajöttem onnan... katonaságot végeztem, Kispülpösre kihelyeztek egy családot. [...] Jöttek a fülöpösiek, de mondom hiába jönnek, mondom, ember, há' hogy lehet az, hogy egy családot elvállaszak? Hát aztán nekem van időm! Ha azok elmennek mind a ketten, ők maguk elmennek, akko' odamegyek, de másképpen nem mehetek én oda. Na, akko' jöttem Dedrásra.

Következő helycseréje felsőbb utasításra ment végbe. Kinevezték Vajdaszentiványra igazgatónak. Tizenegy évi vajdaszentiványi pályafutása negatív tapasztalattal kezdődött:

Akkor a kultúrház, ahol vót az ebéd most. Az le vót parkettezve, s a parkettet, amiko' rakták le, a pincébe' vótak valami padok. Elégették őket. Én ott se vótam. [...] engem ősszel odahelyeztek, miko' odamentem má' én megkaptam a papírt, hogy 1450 lejt fizettem. Igen, mer' annyiba kerültek a padok. És nem tudtam, mit kell csinálni, nekem segíteni nem segített senki. [...] Büntetés volt. És én kifizettem. Akkor nagyon haragudtam Szentiványra, nem is akartam maradni ott, nem akartam maradni. De aztán megszerettem erősen a fiatalokat, me' lehetett velük.

A beszélgetés során többször kitér arra, hogy ezen a településen különböző akadályokba ütközött, tanítói és kultúrígazgatói munkáját felettesei próbálták ellehetetleníteni.²⁵ Adaptációs stratégiaként a figyelmen kívül hagyást választotta, azaz folytatta tovább a diákokra és a falu lakóira irányuló tevékenységét: *Nem törődtem velük, nem törődtem velük. Én csináltam az enyémet...* Az iskolai és társadalmi munka alapvetően meghatározta életvitelét. Munkaideje lényegesen beleszólt privát életébe, délutánjait, hétvégéit, vakációit táncelőadások és a népi színjátszás vezetésével, a gyerekek számára szervezett szabadidős tevékenységekkel, szakmai továbbképzési programokkal töltötte. Később estig a néptanács munkájában segített, itt tisztségeket vállalt, hiszen elvárták tőle, hogy a nép átnevelőjeként bekapcsolódjon a propaganda- és agitációs tevékenységekbe. Altruista jellemének köszönhetően megpróbált minden elvárásnak megfelelni, a közösségnek és a helyi intézményeknek állandóan rendelkezésére állni. Kontextualizált egyénként teljesen azonosult a néptanító szerepével.²⁶ Magatartását nem értékeli a rendszerrel szembeni lázadásnak, inkább a helyzet elviselésének

25 Egy év után lemondott az igazgatói státusról, és tanárként dolgozott tovább. Az igazgatói állást ezután vállaló kollégájának ellenszenves magatartását többször említi a beszélgetés során. A magyar népi kultúrára irányuló tevékenysége miatt bevállása szerint a néptanács dolgozói közül ő egyedül nem kapott érdemrendet. Egy ízben azért részesült megrovásban, mert olyan éneket tanított a gyerekeknek, amelyet a magyarországi rádióban is sugároztak.

26 A kontextualizált individualizmusról Raymond Boudon és Francois Bourricaud francia szociológusok beszélnek, akik a logikus és nem logikus cselekvések alapján határozzák meg a terminust. Az egyén a funkcionális rendszerben logikusan cselekszik, a nem funkcionális rendszerben viszont esetlegesen, saját elképzelése szerint. (Hivatkozik rájuk Keszeg 2008: 25.)

szándéka, az alkalmazkodásra törekvés hangsúlyozódik. Erre utal templomlátogatásának története:

Hát, én Kisfülpösön vótam, [...] és minden vasárnap a templomba' vótam. Soha senki nem tudott semmit, hogy én járok a templomba. Az emberek nem foglalkoztak ilyesmivel. Szentiványon emlékszem, [...] nem mertem. Azután miután... a forradalom után mentem, me' hívtak meg, s akko' mentem rendesen a templomba, de addig nem.

Az élettörténetben megjelenő magatartása inkább emlékeztet a 19. századi „lámpás” szerepre, mint a szocializmus jegyében kiképzett messianisztikus küldetéstudatra, annak ellenére, hogy az adatközlő bekapcsolódik a párt tevékenységeibe (vö. Ozsváth 2008). Ez az aktivitás inkább a rendszerrel való konfliktus elkerülésére irányuló stratégia, nem pedig az ideológiával való egyetértés. Cselekvései a hatalom alárendeltjének szóló cselekvések, amelynek a *kellett* igealak jó kifejezője: *ki kellett dobjanak* (tanítóképzőbe kerüléséről mesél, amikor a kulák jelző miatt nem akarták befogadni az iskolába); *a padokat ki kellett fizessenem* (Vajdaszentiványra kerülésekor igazságtalan pénzbüntetést kap); *két poszt meg kellett szűnjön* (a vajdaszentiványi iskolából való továbbállásáról mesél); *ott kellett a néptanácsná' lenni; a második vagy harmadikos gyermekeket fel kellett venni pionírnak* (kötelező feladatairól mesél). A megfogalmazás a központi hatalom apellátát nem tűrő előírásaira utal. A történeteit nem hatja át a politikai rendszer nyomásából fakadó keserűség, egy-két ilyen jellegű megpróbáltatásról csak akkor beszél, amikor konkrétan rákérdezek. Sérelemit legtöbb esetben nem a szocializmus eszméinek következményeként láttatja, hanem közösséghez vagy személyekhez köti, és úgy gondolja, hogy emberséges viselkedés esetén elkerülhetőek lehettek volna.

Demeter Pál vajdaszentiványi élménytörténetei leginkább a kulturális tevékenységekhez kapcsolódnak. Amellett, hogy felsorolja kiszállásokon, versenyeken való részvételeiket és sikereiket, a munkafolyamatról is mesél, a próbákról, nehézségekről, humoros esetekről. Jelenlegi egészségi állapotát is az akkori megfeszített munka következményeként magyarázza:

Amikor mentünk az országos versenyre, este öt óraok' kezdtük és tizenegy óráig táncoltunk. Öt csoport vót. És jöttek a legkisebbek először, s rendre. Mentek haza, s én maradtam tovább. Nem vót, amit csinálni. Vót olyan eset – azé' fájnak az én lábaim most – hogy a kultúrba' nem volt tüzelés. Nagyon hideg vót. Táncoltunk, izzadtam meg. Megfagyott a lábam szárán az izzadság. Akkor megint táncoltam, megint megengedett, megint... ez háromszor-négyszer történt egy este meg. S ezé' lett érszükületes a lábam.

Humoros hangvételű, anekdotaszzerű történetként eleveníti fel a táncosok egyes magatartásformáit.

Megjártam azt is, hogy táncoltak a színpadon Szentiványon, s vót egy Sz. K. nevezetű, amikor nagyon forgott, egyszer kilépett a bugyiból (nevet), kiszakadt a gumija. Ledobta, eldobta, táncolt tovább.

Ugyancsak élményszerűen tér ki a táncosok ruháinak beszerzésére, a vajdaszentiványi népviseleti ruha formájának és színének történetére:

Akkor itt ezekkel a táncosokkal (az albumot forgatja) az aratótáncal vótunk Régenbe'. Megnyertük az első díjat. És akko' megmondták, hogy ezek a ruhák nem jók. S akko' fogjunk neki, s csináljunk rendes ruhát. Ezek olyan... olyan tiroli ruhák, de szépek voltak... szépek. Ez itt én vagyok (magára mutat egy fotón). [...] Szentiványi viselet lett (cinkosan mosolyog). De nem ez a szentiványi viselet. Nem a ződ ruha. Kék vót. Csak nem kaptunk kék anyagot. [...] Én elmentem az öregasszonyhoz, akinek megvót a ruhája. S elkértem a ruhát. S azt mondtam neki: de mér' lett ilyen? Azér', mer' Maros mentén mind ilyen

lajbis szoknyák voltak. Egybe. De itt a szentiványiaké azé' lett ilyen, me' van... innen hiányzik a főkötő. Me' náluk főkötő is vót. Ők a szászoknál Petelébe', Dedrádon, Bátoson, Besztercén jártak... addig nem mehetett férjhez egy lány, amíg nem vót szolgáló. Meg kellett tanulja ezt a munkát. Nem mehetett férjhez. Jártak oda, s ott megtanulták. [...] Onnan vették át a főkötőt s a ruhaformát is.

Többször megemlíti a tánctanítás nehézségeit: a településen mindenki szépen tudott táncolni, viszont a színpadi előírásoknak nem megfelelően. A táncosok összehangolása nehézséget jelentett, elégedettséggel mesél azonban a munka eredményéről, a számos versenyről és a díjakról. Tettrekészségének és lankadhatatlan munkaerejének következményeként említi azt, hogy számos dologban elsőként ért el eredményeket: a táncsoport először az ő irányítása alatt nyert díjat országos versenyen, ő szervezett először néprajzi kiállítást a faluban, a tanárkollégák közül ő tette le először a kettes fokozati vizsgát. Ő szervezte meg először a farsangi mulatságot a következő állomásán, Nagyfülpösön. Erre a településre ugyancsak saját elhatározásából került. A fordulópont azért következett be, mert megelégedte a felső tagozatos kamasz gyerekek magatartását, és a tanári katedrát tanítói katedrára szeretne volna visszacserélni. Döntésének következtében Nagyfülpösre került, ahonnan aztán betegség miatt kellett eljőnnie. Erről a fordulópontról részletes beszámolót tart. Egészségi állapotának ecsetelése az élettörténet során ritmikusan megjelenik, meghatározó élményt jelentenek a kórházzal, orvosokkal való találkozások.

Következő két munkahelyváltását nem kísérik élménytörténetek, a végzett tevékenységekről tényyszerűen mesél. Fordulópontot az egyes fokozat megszerzése jelent, melynek sikerességét az elért jegyben méri. Mindvégig érzékelhető a teljesítményre való összpontosítás, egyfajta maximalizmus, amely főként a jeggyel értékelt tevékenységek elmesélésekor válik erőteljessé. További szakmai elfoglaltságai közül szintén a tánc- és színdaraboktatást sorolja, illetve a fokozat megszerzése utáni időszakból feleleveníti a továbbképzéseken, szakkörökön, módszertani tevékenységekben való aktív részvételt, a szakellenőrzéseket, melyeket ő végzett. Ez utóbbiak kapcsán a szakmai szigor és jóindulat együttesen jelenik meg, melynek oktató célzata szintén eredménnyel járt:

...olyan órákat láttam, hogy nem adtam vóna még ötöst se rea. Pocsékok vótak a végtelenségig. Lekaptam őket olyan erősen ott, de amikor leírtam, megírtam a jegyzőkönyvet, az tízes vót. Amit én oda beírtam, olyan erősen megtanulták. Elmentem második fokozatra mikor mentem, szép órákat láttam.

A módszertani tevékenységről szóló elbeszélések már a kiforrott pedagógus személyiségét láttatják, aki tudatában van szakmai felkészültségének és elégedetten summázza korábbi tapasztalatait, a fiatal tanerőkre pedig mint az oktatás újabb alanyaira tekint.

Legközelebbi változás az életében a nyugdíjbavonulás és a nyugdíj utáni munkameg-bízások fordulópontjai. Minden újabb felkérést pozitív visszajelzésként értékeli, melyek a sorra bekövetkező elismerésekkel egyidőben megerősítésként szolgálnak számára. Nyugdíjas tanítói tevékenységének felelevenítésekor ugyanazokról a cselekvésformákról mesél, a hivatástudattal tele önzetlen munkáról a gyerekek és a közösség javára. Ekkor már az egyház keretén belül is szervezőmunkákat vállal, kapcsolatrendszerre kiterjedt, örömmel említi, hogy egykori diákjai, ismerősei most is sokan megkeresik, mindenféle rendezvényre meghívják. Pályájára visszatekintve büszkeséggel sorolja a kapott okleveleket, díjakat, elismeréseket. Ugyanakkor újrafogalmazza belülről fakadó motivációját, mely a pálya elején is megjelent, és mely által a tanító társadalom által elvárt szerepét hangsúlyozza:

Én nem azé' lettem tanító, hogy fizetést kapjak. Én szerettem ezt a munkát, és ha most még egyszer kéne, most is tanító lennék. Ez így van, ez így van. És aki úgy érzi, hogy ő van a gyermekekér' odatéve, az úgy kell érezze, mind én. Nem a gyermek van odatéve. Én vagyok érettük odatéve.

A pálya végén kapott elismerések alkalmat nyújtanak a narratív reprezentációra, illetve ön-reprezentációra. Biográfiájának megszerkesztését újságírók, egykori tanítványok, kollégák vállalják a kitüntetések okán. Minden ilyen alkalom egyszerre emlékezés, öngazolás és a pályán elszenvedett sérelmek kompenzációja.

Az élettörténet során – valószínűleg a beszélgetés kezdeti szándékához igazodva – kevésbé hangsúlyosan szerepel a magánélet. Demeter Pál röviden meséli el feleségével való találkozását, fiairól saját tevékenysége kapcsán beszél: két fiának volt tanítója; gyermekei vele együtt szerepet vállaltak a tánc- és színjátszó előadásokban. Fiai pálya- és párválasztását is röviden érinti, büszkeséggel mesél elért eredményeiről, unokáiról. A maximális teljesítményre törekvés a családtagok irányába szintén elvárásként jelenik meg. Családi és szakmai élete csak nyugdíjas kora után válik szét igazán.

ÖSSZEGZÉS

A fentiekben Demeter Pál vidéki pedagógus autobiografikus emlékezet-rekonstrukcióját próbáltam elemezni, figyelembe véve az élettörténet keletkezésének verbális, illetve a narratíva szociális és történelmi kontextusát.

Az elmesélt események egy részét élményszerűen, más részét következtetésekkel ellátva mutatja be az adatközlő. Bár az élménytörténetek esetén az interpretáció hiányát emeltem ki, a teljes élettörténetet tekintve mégis úgy tűnik, a mesélés célja nem a múlt eseményeinek egyszerű visszaadása, hanem azok elérhetővé és kommunikálhatóvá tétele az egyén számára. A biografikus beszédmód keretében (pályaválasztás folyamata, tanítói állások elfoglalása, változtatása, nyugdíjba vonulás) azok az események kerülnek részletezésre, amelyek a néptanítói szerepkörnek megfelelően reprezentatívak (a tanítói feladatokkal párhuzamosan megjelenő népnevelői tevékenység, a délutáni táncpróbák, fellépések, előadások, színdarabok). Mindezek által az adatközlő a lámpás-szerepnek megfelelő képet tár elénk, amelynek mozgatórugói egyrészt a társadalmi elvárások, másrészt és főként az egyéni hivatástudat, melyben folyamatos megerősítést jelent a népművelés alanyainak nagyfokú ragaszkodása. A hatalmi struktúrák által előírt viszonyulásmódot az adatközlő szükséges rosszként értékeli, melyet csak olyan mértékben követ, amennyi ahhoz kell, hogy munkájában ne akadályozzák. A mégis bekövetkezett sérelmeket igyekszik pozitív élményeivel kompenzálni. Adaptációs stratégiaként az esetleges támadások figyelmen kívül hagyását, illetve az emberekkel való munka örömeinek, a szakmai sikereknek, a teljesítménynek az előtérbe helyezését választja.

Demeter Pál, elmesélt élettörténete alapján, a vidéki értelmiség kategóriájába sorolható, aki kezdeményező, közvetítő, irányító szerepet vállal, de nem jellemzőek rá a vidéki értelmiség sztereotípiái.²⁷ Minden településen, ahová élete során kerül, maga teremt kulturális életet, meghatározó tevékenysége a népi kultúra, ezen belül a népzene és néptánc gyűjté-

²⁷ Ilyen sztereotípiák az elmagányosodás, elvágódás, kulturális élet hiánya miatt érzett hátrányos helyzet (vö. Fábrián 1971 – hivatkozva Ozsváth szerk. 2009: 474).

se, illetve továbbadása. A népi tudás felelevenítésével közösséget teremt, mely a szocialista rezsim politikai helyzetének útvesztőiben fogódzót ad az egyénnek a mindennapi élethez. A rendszerváltozás után ugyanazon tevékenységeknek a gyakorlása egyéni és közösségi identitást erősítő funkcióval bír. Tevékenysége által sikerült kivívnia a különböző települések lakóinak köztiszteletét.

SZAKIRODALOM

- Bahtyin, Mihail
1988 A beszéd műfajai. In: Kanyó Zoltán – Síklaki István (szerk.): *Tanulmányok az irodalomtudomány köréből*. Tankönyvkiadó, Budapest, 246–282.
- Csernátoni József
1998 *Magyar tanítóképzés Szászrégenben*. Alutus, Szászrégen.
- Csupor István
1987 A fényképkészítettség alkalmi és szokásai Cinkotán. *Ethnographia* XCVIII. (1) 54–82.
- Fábián Ernő
1971 Milyen a vidéki élet? *Korunk* XXX. (5) 753–758.
- Fogarasi Klára
1997 A vizuális kommunikáció formái a századforduló fényképeinek vizsgálata alapján. *Néprajzi Látóhatár* VI. (1–4) 377–388.
- Hymes, Dell H.
1979 A nyelv és a társadalmi élet kölcsönhatásának vizsgálata. In: Pléh Csaba (szerk.): *Beszédaktus – Kommunikáció – Interakció*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 213–263.
- Jakab Albert Zsolt – Keszeg Anna – Keszeg Vilmos (szerk.)
2007 *Emberök, életpályák, élettörténetek*. (Krizsa Könyvek, 30.) BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.
- Keszeg Vilmos
2007 Élettörténetek populáris regiszterekben. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Anna – Keszeg Vilmos (szerk.): *Emberök, életpályák, élettörténetek*. (Krizsa Könyvek, 30.) BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 151–198.
2008 XX. századi néptanítók élettörténete. In: Ozsváth Imola (szerk.): *Néptanítók. Életpályák és élettörténetek*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 11–34.
- Keszeg Vilmos (szerk.)
2005 *Specialisták. Életpályák és élettörténetek*. I. Scientia Kiadó, Kolozsvár.
- Kunt Ernő
2003 A fénykép a parasztság életében. In: Uő: *Az antropológia keresése*. (Documentatio Ethnographica, 20.) L'Harmattan, Budapest, 91–115.
- Küllös Imola
1988 Igaz történet, élettörténet, önéletrajz. In: Paládi-Kovács Attila et alii (szerk.): *Magyar Néprajz V. Akadémiai Kiadó, Budapest, 251–266.*
- Lejeune, Philippe
1975 *Le pacte autobiographique*. Seuil, Paris.
1980 *Je est un autre*. Seuil, Paris.
- Levi, Giovanni
1989 Les usages de la biographie. *Annales ESC* 44. (6) 1325–1337.
- de Man, Paul
1997 Az önéletrajz mint arcrongálás. *Pompeji* 8. (2–3) 93–107. (Eredeti 1982.)
- Mandelbaum, David G.
1982 Életrajzi tanulmány: Gandhi. *Documentatio ethnographica* 9. 29–45.
- Matieu-Castellani, Gisèle
1996 *La scène judiciaire de l'autobiographie*. PUF, Paris.

Nagy Réka

2008 Tűzfelelősök vagyunk... Egy szilágysági tanítónő élettörténetének értelmezési lehetőségei. In: Ozsváth Imola (szerk.): *Néptanítók. Életpályák és élettörténetek*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 155–178.

Niedermüller Péter

1988 Élettörténet és életrajzi elbeszélés. *Ethnographia* 99. (3–4) 376–389.

Ozsváth Imola

2008 A néptanító alakja a XIX. század végén keletkezett reprezentációkban. In: Uő (szerk.): *Néptanítók. Életpályák és élettörténetek*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 35–48.

Ozsváth Imola (szerk.)

2008 *Néptanítók. Életpályák és élettörténetek*. Scientia Kiadó, Kolozsvár.

2009 *Lámpások voltunk... Udvarhelyszéki pedagógusok élettörténete*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

Örsi Julianna

2003 Festmények, fényképek, filmek a családi emlékezés szolgálatában. In: Uő (szerk.): *Családok, familiák, nemzetségek. A vérségi kapcsolatok szerepe a változó társadalomban*. Túrkeve, 109–118.

Ricoeur, Paul

1983 *Temps et récit*. Seuil, Paris.

1990 *Soi-même comme un autre*. Seuil, Paris.

Szalma Anna-Mária

2014 *A fénykép a mindennapi életben. Fényképkorpuszok antropológiai elemzése*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

Tengelyi László

1998 Élettörténet és önazonosság. In: Uő: *Élettörténet és sorsesemény*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 13–48.

Vultur, Smaranda

2007 A szóbeli élettörténet tétjei: a Bărăganba deportáltak esete. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Anna – Keszeg Vilmos (szerk.): *Ember, életpályák, élettörténetek*. (Kriza Könyvek, 30.) BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 119–128.

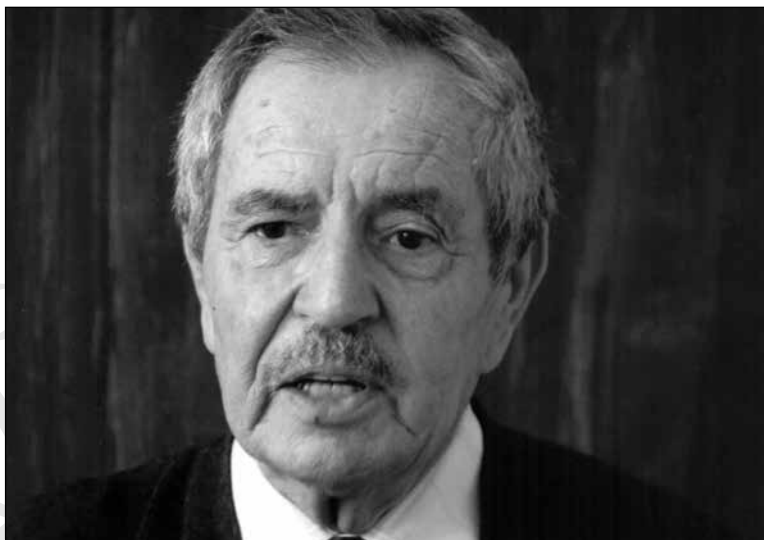
ANALIZA BIOGRAFIEI UNUI DASCĂL SUB LUMINA CERCETĂRILOR ANTERIOARE

Studiul analizează reconstrucția memoriei autobiografice a dascălului Pál Demeter. Analiza acordă atenție contextului verbal al formării biografiei, precum și contextului social și istoric al narativei. Acest studiu de caz se încadrează în rândul cercetărilor care – folosind metoda analizei biografice și unele aspecte ale metodei de analiza conținutului – prelucrează cariera dascălilor, motivația alegerii carierei, ce fel de cotituri și evenimente în schimbarea sortii se pot descoperi în cariera dascălului, cum arată rețeaua socială a acestor persoane, ce fel de strategii de adaptare se regăsesc în istoria vieții, ce aspecte are discursul autobiografic, care sunt ocaziile și contextele acestor discursuri autobiografice?

THE ANALYSIS OF A TEACHER'S LIFE-STORY IN THE LIGHT OF PREVIOUS RESEARCHES

The study examines the autobiographical memory-reconstruction of teacher Pál Demeter. The analysis pays attention to the verbal context of the genesis of a life-story and to the social and historical context of the narrative using the biographical method and some aspects of the method of content analysis. This work is a new case study among the researches that try to exploit the following topics: what a teacher's career is like, the career motivation, what kind of turning points and changes in fate are discoverable in a teacher's career, what the social network of these people looks like, what kind of adaptation strategies can be found in the life-story, what kind of aspects shows the autobiographical discourse.

KÉPEK



1. Demeter Pál



2. Demeter Pál felesége és unokája társaságában



3–10. Szemelvények Demeter Pál fotóalbumából





1964

Vajdaszentiványi gyermek táncsoport
Hömves Klémence néptánca
feldolgozás.



1973

Abaújai lakodalmas
Abaújai táncsoport



1970

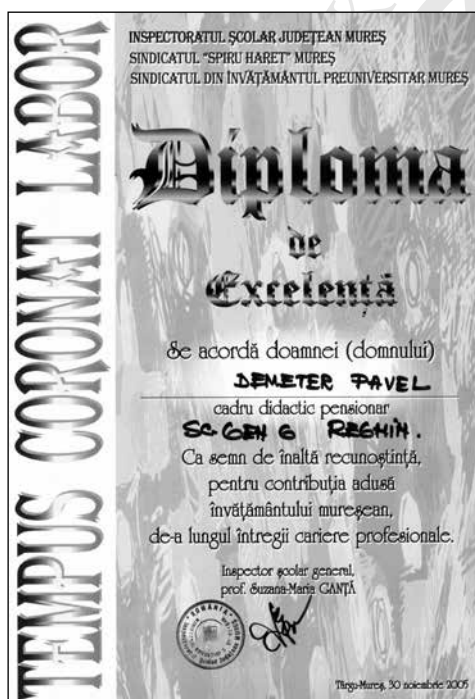
I. Díj Maresvásárhely tartományi sz.
1971

II. Díj Segesvár országos néptán.



1970

Vajdaszentiványi gyermektáncsoport
I. díjat nyert Péteresztelek



11–12. Demeter Pál tevékenységét elismerő oklevelek (Ezüstgyopár-díj és kiválósági díj)